

Kleine wapens als ‘massavernietigingswapens’

mr.drs. C. Homan

in: Armex, 91^e jaargang, februari 2007, nr. 1, blz. 4

De ruime publieke aandacht voor de proliferatie van massavernietigingswapens stelt de problematiek van de proliferatie van kleine wapens veelal in de schaduw. Toch veroorzaken kleine wapens ieder jaar de dood van honderdduizenden mensen. Volgens cijfers van de Verenigde Naties zijn er sinds de Tweede Wereldoorlog meer dan veertig miljoen slachtoffers te betreuren door het gebruik van lichte wapens. Ze kunnen dan ook met recht als massavernietigingswapens worden geclassificeerd.

Kleine wapens

Conflicten tussen staten zijn steeds meer veranderd in geweldsuitbarstingen binnen staten. Meer dan negentig procent van de doden en gewonden in intra-statelijke conflicten is het gevolg van direct vuur van kleine wapens. Ze vormen het strijdmiddel bij uitstek voor afscheidingsbewegingen, etnische rebellen, terroristen, drugskartels, politieke extremisten en fundamentalisten. Kleine wapens zijn wapens die door een persoon kunnen worden gedragen en bediend, zoals pistolen, revolvers, automatische geweren, mitrailleurs, raketwerpers, handgranaten en springstoffen. Het gebruik van deze wapens vereist vrijwel geen ondersteuning, oefening of onderhoud. Daarnaast is het lichte wapen goedkoop en gemakkelijk verkrijgbaar. In Oeganda kost een AK-47 even veel als een kip. Bovendien is het gebruik ervan ook niet aan leeftijd of geslacht gebonden. Zo nemen naar schatting regelmatig meer dan 300.000 kinderen beneden de achttien jaar als 'full-time warrior' deel aan intra-statelijke conflicten. Het hanteren van het nog geen drie kilo wegende Russische AK-47 of Amerikaanse M-16 geweer levert voor deze kindsoldaten geen problemen op. Met een vuursnelheid van 600 schoten per minuut is dit wapen even dodelijk in handen van een ongetraind kind als van een volwassen, geoefende militair.

Handel

Na de Koude Oorlog kwam een levendige handel van oude en nieuwe wapens op gang. Belangrijke doorvoerkanalen bevinden zich in regio's, die in die tijd van strategisch belang waren voor de Verenigde Staten en de toenmalige Sovjet-Unie. Zo zijn honderdduizenden lichte wapens, waaronder anti-lucht doelwapens zoals de Stinger, geleverd aan anti-communistische rebellen in Afghanistan, Angola en Somalië.

Met naar schatting meer dan zeshonderd miljoen lichte wapens beschikt in theorie een op de twaalf wereldburgers over een dergelijk wapen. Elk jaar worden in zo'n negentig landen meer dan acht miljoen kleine en lichte wapens geproduceerd, die voor het merendeel in handen van burgers komen. De meer dan 210 miljoen lichte wapens die in de Verenigde Staten in omloop zijn, overtreffen het aantal volwassenen. In de Europese Unie zijn er naar schatting 67 miljoen lichte wapens in handen van burgers, waarvan naar schatting 28 miljoen illegaal. In Nederland zijn er 300.000 geregistreerde vuurwapens en circuleren er een geschatte 80.000 illegaal.

Elk jaar wordt circa tien miljard dollar aan kleine wapens uitgegeven. Dat is exclusief de uitdijende illegale handel met een straal waarde van twee tot drie miljard dollar. Zo werd alleen al de illegale wapenhandel in Bosnië in 1995 op niet minder dan twee miljard dollar geschat.

Wapenregister

Enkele jaren geleden zijn pogingen om in VN-verband te onderhandelen over een mondiaal verdrag tegen de proliferatie van kleine wapens mislukt door verzet van de Verenigde Staten, die het bezit beschouwen als een constitutioneel recht van hun burgers.

Het Verdrag van Ottawa, dat het bezit en gebruik van anti-personeelmijnen verbiedt, is de enige internationale regeling op het gebied van lichte wapens. De effectiviteit van deze overeenkomst laat echter te wensen over zolang belangrijke producenten van deze mijnen zich niet aansluiten bij dit verdrag. De veertig landen die nog geen partij zijn bij dit verdrag beschikken naar schatting in totaal nog over 160 miljoen van deze mijnen.

Wil de wereldgemeenschap het probleem van lichte wapens in de greep krijgen, dan moet allereerst meer inzicht komen in de omvang van de illegale handel. Het VN-wapenregister voor conventionele wapens moet ook voor deze categorie wapens worden geopend en gebruikt. NY worden de leveranties van zeven zware categorieën wapens bijgehouden. Naast gegevens over leveranties bevat dit register informatie over de stappen van elk afzonderlijk meewerkend land om het bezit en de aanschaf van wapens, met inbegrip van de productie, te reguleren.

Het aanbrengen van merktekens op nieuwe lichte wapens kan ook belangrijk bijdragen aan het opzetten van een stevig regiem, waardoor de herkomst van in conflicten gebruikte wapens makkelijk kan worden herleid. Oudere wapens moeten zoveel mogelijk worden ingezameld, opgekocht en vernietigd. Voor voormalige gewapende strijders moeten re-integratieprogramma's worden opgezet. Dat vereist een uitgebreide internationale aanpak, die een fors beroep op het organisatievermogen van de wereldgemeenschap zal doen en van de rijkere landen financiële vrijgevigheid vraagt.

Een groot aantal lidstaten van de Verenigde Naties heeft wel in 2001 een actieprogramma aanvaard om onder meer wetgeving op het gebied van export op te stellen, illegale wapenhandel te bestrijden en licenties voor wapenhandelaren in te stellen. De Europese Unie hanteert sinds 1998 een gedragscode voor de uitvoer van lichte wapens. Zo behoren Europese lidstaten geen kleine wapens te exporteren die gebruikt kunnen worden voor interne repressie en internationale agressie en die kunnen bijdragen aan regionale instabiliteit. Maar zowel het actieprogramma van de Verenigde Naties als de gedragscode van de Europese Unie is juridisch niet bindend.

Doorbraak?

Maar misschien is er sprake van een doorbraak. het Eerste Comité van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties nam op 31 oktober jl. een resolutie aan voor het opstellen van een verdrag dat de internationale handel in kleine wapens aan banden moet leggen. Liefst 139 staten stemden voor de resolutie. De enige daadwerkelijke tegenstem was van de Verenigde Staten. Daarnaast onthielden 24 landen zich van stemming.

De resolutie stelt kort samengevat, (1) dat er een bindend internationaal wapenhandelverdrag moet komen, gebaseerd op bestaande verplichtingen onder internationaal recht, waaronder internationaal humanitair recht en mensenrechtenstandaarden; (2) dat er in 2007 een rapport door de Secretaris-Generaal van de VN over een dergelijk verdrag geschreven moet worden op basis van de input van staten die hun mening aan de Secretaris-Generaal kenbaar zullen maken en (3) dat in 2008 een groep van Governmental Experts, op basis van de consultatie in 2007, de haalbaarheid en inhoud van een verdrag in kaart gaat brengen. Hopelijk blijft het deze keer niet bij de bekende plechtige verklaringen en goede bedoelingen